

2. Войналович В. Шептицький Андрей / Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 783.
3. Ленчик В. Шептицький Андрей (хресні імена Роман, Олександр, Марія) / Енциклопедія українознавства: Словникова частина: [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. Париж-Нью-Йорк: Молоде життя, 1955–1995. Т. 10. С. 3841–3844.
4. Маринович М. Митрополит Андрей Шептицький і принцип «позитивної суми». Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. 248 с.
5. Редліх Ш. Невизнаний Шептицький. *Тиждень.и*. 13 квітня 2012.
6. Хом'як О., Гайова О. Андрей Шептицький піввіку оберігав Церкву та її вірян. *Високий Замок*. 30 січня – 1 лютого 2015.
7. Басараб В. І. Державотворча концепція та національно-патріотичні ідеї митрополита Андрея Шептицького: дисертація ... канд. іст. наук: 07.00.01. Ужгород: ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», 2019. 337 с.
8. Українська Греко-Католицька церква: минуле і сучасне: монографія / Вегеш М., Концур-Карабінович Н., Марчук В., Палінчак М., Голонич Я. Fairmont, WV, USA, 2020. 380 с.
9. Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріярх Йосиф Сліпий. Львів: Свічадо, 2001. 608 с.

Віталій КОЗАК

доктор східноцерковних наук, синкел,

Управління Тернопільсько-Зборівської архієпархії УГКЦ

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ

І ТЕРНОПІЛЬСЬКА ПАРАФІЯ

Час перебування митрополита Андрея Шептицького на Львівському митрополичому престолі збігається з періодом управління Тернопільською парафією о. Володимиром Громницьким. Це найвідоміший тернопільський парох, якого часто порівнюють із митрополитом. Така аналогія виникає як через тривалий час його служіння на чолі Тернопільської парафії (48 років), так і завдяки винятковій активності пароха, який залишив яскравий слід у різних сферах міського життя.

У період управління о. В. Громницького парафія значно розвинула свою структуру, що зумовлювалося зростанням чисельності мешканців Тернополя. У цей час вона була однією з найбільших парафій Львівської архієпархії. У місті діяло 8–9 священників. Парох мав 2–3 постійних сотрудників. Окрім того, працювали ще 4–5 священників-катехитів, які викладали релігію в школах. Їхнє забезпечення не залежало від парафії, оскільки вони були державними

учителями й отримували зарплату від держави. У душпастирській діяльності вони допомагали пароху та сотrudникам: співслужили літургії, сповідали, виголошували проповіді тощо [11, с. 22].

Шематизм 1897 р. засвідчував зростання чисельності парафіян до 7208 осіб. Напередодні Першої світової війни, у 1913 р., окрім пароха, на парафії служили два постійні сотrudники, отці Тимотей Сембай та Теодор Смоляр. Третій сотrudник, о. Стефан Гаврилюк, був приватним сотrudником пароха. До парафії належали три церкви в місті, а також четверта – церква Найсвятішого Серця Ісусового на передмісті Великі Гаї, збудована 1910 р. Богослужіння відбувалися почергово з римо-католиками також у двох богослужбових каплицях – у карному закладі та в шпиталі. У Тернополі налічувалося 10,262 тис. греко-католики, а на Загребеллі – 470. Загалом парафія об'єднувала 10,732 тис. вірян [13, с. 372–373].

У 1890 р. о. В. Громницького призначено сотrudником у Тернопіль до пароха о. Василя Фортуні. За кілька років служіння, завдяки своїм особистим якостям, він здобув прихильність парафіян. Тому відразу після смерті пароха у 1893 р. тернополяни скерували делегацію до міської управи з проханням, щоб та подала так звану «презенту» до митрополичого ординаріату в Львові й запропонувала на посаду пароха саме о. В. Громницького. Міська управа дослухалася до бажання парафіян [11, с. 22].

Енергійний молодий парох запровадив нові, популярні на той час богослужіння. Також з його ініціативи у місті з'явилися нові установи. У 1905 р., за сприяння о. В. Громницького, зведено будинок «Міщанського братства» зі сценою та великим залом. Саме він став осередком культурного та громадського життя українців у місті. Сьогодні це будівля Тернопільської обласної філармонії на вулиці князя Острозького.

Отець В. Громницький також опікувався «Українською бурсою», у якій мешкали сільські діти, що навчалися в Тернопільській гімназії. Управителем бурси завжди був священник, і парох дбав, аби це був добрий педагог. Перед Першою світовою війною у бурсі працювали отці: Петро Патрило, священномученик Микола Конрад, Зеновій Маркевич та професор Микола Янович, який у повоєнний час став парохом в Озерній [11, с. 22].

Парох прагнув зміцнити парафію, залучаючи до душпастирської праці представників чернецтва. Він запросив до Тернополя сестер-служебниць, які опікувалися сиротами. Це стало можливим завдяки особистим стосункам між отцями В. Громницьким і Єремією Ломницьким, василіянином і засновником цього жіночого згромадження у Львові. Вони були шкільними товаришами. Сестри-служебниці також доглядали за літніми й немічними особами, яких утримували при фундації князя Острозького [11, с. 23].

Саме о. В. Громницький запросив до міста отців-василіян, яким відступив Надставну церкву для осідку. За статистичними даними на 1904 р., окрім системнихсотрудників – о. Володимира Лешньовського та о. Савина Дурбака – згадуються ще двоє василіян, отці Григорій Залуцький, який виконував обов'язки третього системногосотрудника та Михайло Михняк, який був приватнимсотрудником [12, с. 306]. Однак місія василіян у Тернополі виявилася нетривалою. Вони не порозумілися з парохом, який очікував, що вони стануть його безпосередніми помічниками, тоді як василіяни сподівалися на більшу автономію. Натомість по-справжньому вдалим проєктом, реалізованим парохом, стало запрошення до Тернополя отців-редемптористів, що відповідало також душпастирським планам митрополита А. Шептицького.

Уперше митрополит зустрівся з редемптористами у 1910 р. під час участі в Євхаристійному конгресі в Монреалі. Він скористався цією нагодою, щоб відвідати українські поселення в Канаді. Там він зустрів перших бельгійських редемптористів і був вражений їхньою самопожертвою в душпастирській праці серед українців. Саме тоді митрополит запропонував їм розпочати аналогічну місійну діяльність у Галичині.

Першими місіонерами стали отці Йосиф Схрайверс, Гектор Кінцінгер, Франц Ксаверій Бонн, Луїс Ван де Босс, Франц Пвасон і Еміль Ван дер Стратен (останній був настоятелем спільноти), а також двоє братів-ченців. У 1913 р. отців-редемптористів поселили в монастирі в Уневі, де вони знайомилися з українським обрядом і вивчали мову.

Після початку Першої світової війни редемптористи зберігали відносну безпеку завдяки своєму громадянству – вони були підданими Бельгії, яка перебувала у союзі з росією. З огляду на це, граф В. Бобринський, генерал-губернатор Галичини, не наважувався висилати їх примусово. Натомість він намагався переконати їх повернутися на батьківщину добровільно. Після відмови розпочалися погрози, а згодом російські солдати зайняли приміщення монастиря. Унаслідок цього редемптористи залишили Унів і розійшлися обслуговувати парафії, які в умовах війни не мали духовенства [6, с. 117–118].

Новітні дослідження свідчать про те, що церкву Успіння Пресвятої Богородиці в Тернополі визначено як осідок для отців-редемптористів ще в жовтні 1913 р. Митрополит А. Шептицький запропонував їм цей храм як тимчасовий осідок із перспективою зведення поруч монастиря. Таке рішення випливало з листування бельгійського протоігумена, о. Оноре де Нейса. Умовою передачі церкви було те, що один із редемптористів з Унева мав переселитися до Тернополя й стати сотрудником о. В. Громницького. Цю місію прийняв на себе о. Франц Ксаверій Бонн.

Редемптористи позитивно оцінили церкву та місце для осідку, тому вже 14 листопада 1913 р. митрополит Андрей і о. В. Громницький підписали зобов'язання щодо передачі храму редемптористам. У цьому документі зазначалося, що, будучи власниками земельної ділянки площею 1500 м² у Тернополі, вони добровільно відмовлялися від неї на користь редемптористів. У документі наголошувалося на тому, що церква Успіння тимчасово обслуговуватиме парафію, однак після зведення нової парафіяльної церкви впродовж одного року, о. В. Громницький зобов'язувався перенести парафіяльну обслугу в новозбудований храм, а церкву Успіння остаточно передати редемптористам.

Зобов'язання мало юридичну силу впродовж десяти років. Якщо до 14 листопада 1923 р. редемптористи не скористалися б запропонованими умовами, право власності на церкву та земельну ділянку поверталось б до о. В. Громницького. Очевидно, що в цьому документі йшлося про нереалізований проєкт спорудження нової парафіяльної церкви в Тернополі, архітектурний план якої виготовлено ще 1908 р. Церкву передбачалося звести в сквері, що сьогодні носить ім'я митрополита А. Шептицького, як заміну для перенаселеної церкви Різдва Христового, яка вже не могла вмістити зростаючу кількість парафіян [10, с. 77–78].

Редемптористи планували остаточно осісти в Тернополі на Великдень 1914 р. У березні цього ж року о. Франц Ксаверій Бонн прибув до Тернополя й розпочав служіння як сотрудник о. В. Громницького. На той час греко-католицька парафія Тернополя налічувала 10262 тис. парафіян [13, с. 373]. Проте спокійне парафіяльне життя перервала Перша світова війна. 15 вересня 1914 р. російська окупаційна влада арештувала митрополита А. Шептицького та заслала його до Суздаля.

Під час російської окупації Тернополя розпочалася масштабна кампанія, скерована на так зване «оправославлення» української громади міста, яка майже повністю належала до греко-католицького обряду. Аналогічні заходи здійснювалися на всій території окупованої Галичини. Ініціатором та керівником цієї кампанії був російський єпископ Євлогій, який згодом відверто визнав це у спогадах.

На початку 1915 р. митрополичий ординаріат вирішив перевести о. Франца Ксаверія Бонна до Бродів, де становище греко-католицької громади було надзвичайно складним. Священників ізолювали від вірян, а до храмів примусово впроваджували російських православних душпастирів. Прибувши до Бродів, о. Бонн намагався домовитися з місцевим православним священником про почергове служіння, однак той категорично відмовився. Звернення до окупаційної влади також не дало результату: хоча формально

російська адміністрація не бажала відкрито відмовляти «бельгійцю – союзникові», фактично вона визнавала своє безсилля, перекладаючи відповідальність на єпископа Євлогія. Невдовзі о. Бонна попередили про наявність доносів, у яких його звинувачували в антиросійській діяльності та нелояльності [9, с. 87–89].

У червні 1915 р. ситуація у Тернополі також загострилася. Російська влада заарештувала греко-католицького пароха В. Громницького, римо-католицького пароха о. Болеслава Твардовського, директора кооперативу «Народна торгівля» Миколу Турина та тернопільського бурмістра Станіслава Мандля. Усі вони були вивезені з міста як заручники. Польських представників – отців Б. Твардовського і С. Мандля – згодом звільнили, тоді як українців – о. Громницького та М. Турина – залишили в ув'язненні, очевидно вважаючи їх небезпечними. Згодом о. В. Громницького заслано до Пермі, звідки він повернувся до Тернополя лише наприкінці літа 1917 р. [9, с. 91].

Відсутність пароха спонукала о. Бонна тимчасово очолити парафію на посаді адміністратора. Наприкінці 1915 р. він зустрівся з українським політичним діячем, істориком і дипломатом Д. Дорошенком, який залишив згадку у споминах [4, с. 63].

Окрім душпастирської опіки над тернопільською парафією, о. Бонн допомагав у служінні о. П'єру-Жану-Йозефу Ленсу, капеланові бельгійського експедиційного бронедивізіону, який навесні 1916 р. діяв на Східному фронті, підтримуючи бойові дії союзних російських військ проти Австро-Угорщини та Німеччини. Він готував солдатів до Великодня, сповідав, хоронив загиблих і допомагав у репатріації тіл полеглих бельгійців [9, с. 92–93].

Лютнева революція 1917 р. в росії привела до влади Тимчасовий уряд, який амністував значну частину політичних в'язнів, серед них і митрополита А. Шептицького. У березні поточного року о. Бонн відвідав Петроград, скориставшись підтримкою о. Ленса, й зустрівся з митрополитом Андреем. Разом із ним він вирушив до Києва. Попри формальне звільнення, митрополит ще не мав права залишати територію російської імперії.

Оскільки окупована частина Галичини залишалася без єпископської опіки, митрополит А. Шептицький вирішив призначити генеральних вікаріїв. У квітні 1917 р. генеральним вікарієм для Станіславівської єпархії став о. Микола Теодорович, парох села Пробіжна, а для Львівської архієпархії – о. Франц Ксаверій Бонн. До юрисдикції останнього належали терени довкола Бродів, Збаража, Зборова, Тернополя та Сокаля [9, с. 118].

Однак у цей період Східний фронт розпався через революційні події, що відбувалися всередині росії і рух за відродження української державності. Відступаючи з Тернополя перед наступом австрійських та німецьких військ,

росіяни підпалили місто й пограбували його. З дзвіниці церкви Успіння, де служив о. Ф. Бонн, зняли та вивезли 12-тонний дзвін. 13 серпня австрійці арештували о. Ф. Бонна, як підданого ворожої Австрії держави, звинуватили у шпигунстві та відвезли до Львова. Хоч його й не помістили до в'язниці, проте обмежили пересування містом, заборонивши залишати Львів.

У вересні 1917 р. до Львова повернувся із російського заслання митрополит А. Шептицький. За його стараннями в листопаді звільнено з-під варті о. Ф. Бонна. Відтак він повернувся до Тернополя. Про це повідомляв архімандрита о. Якова Янссенса листівкою від 21 листопада 1917 р. Цей період служіння в час війни, як і пізніший арешт, неабияк виснажили місіонера. Його настоятель о. Й. Схрайверс, який зустрівся з ним після арешту, був вражений станом о. Бонна. У листі до протоігумена, відправленому до Бельгії, він писав, що «Бонн є розіп'ятим місіонарем» [9, с. 95].

Ще у Львові після свого звільнення о. Ф. Бонн на прийнятті в митрополита А. Шептицького познайомився з архикнязем (ерцгерцогом) Вільгельмом Габсбургом – Василем Вишиваним. Навесні 1918 р. архикнязь, як командир військового угруповання, до якого входив легіон УСС, мав проїжджати через Тернопіль. Отець Ф. Бонн привіз звістку тернополянам про бажання архикнязя зустрітися з місцевою громадою. Не знайшовши належного приміщення у зруйнованому війною місті, міщани, порадившись з о. Ф. Бонном, вирішили, що кожна категорія жителів зустрінесться з високим достойником у нього на квартирі. Духовенство Тернопільської парафії організувало прийом у будинку греко-католицького парафіяльного уряду на вул. князя Острозького, 38. З цієї зустрічі збереглося знамените фото, що неодноразово публікувалося у виданнях, присвячених історії Тернополя. Отець Ф. Бонн мав велику повагу в архикнязя, який також вивчив українську мову й вільно нею розмовляв [9, с. 96].

На початку 1918 р. редемптористи спробували реалізувати свій план з розширення діяльності у Тернополі, повертаючись до давнього проєкту 1913 р., – перебрати церкву Успіння. Ігумен о. Й. Схрайверс у березні 1918 р. перевів до Тернополя о. Якова Янссенса. Отець Ф. Бонн запропонував редемптористам придбати будівлі колишнього єзуїтського колегіуму, проте до реалізації цієї пропозиції не дійшло. 1 листопада 1918 р. о. Ф. Бонн та о. Я. Янссенс опинилися без відповідного помешкання, що надавалося б під монастир, і повернулися до Унева. Це сталося під час Листопадового чину та проголошення ЗУНР на початку польсько-української війни. Причиною невдачі стала, очевидно, воєнна ситуація. Заслання о. В. Громницького призупинило спроби побудови нової парафіяльної церкви в Тернополі, а разом із тим – і утвердження редемптористів у місті. Тому, здійснивши декілька спроб, які

зазнали невдачі, беручи до уваги нові події, спричинені українсько-польським протистоянням, редемптористи вирішили, що запланована раніше тернопільська фундація занепала і стала історією [9, с. 99].

Шематизм 1918 р. згадував о. Ф. Бонна у складі Тернопільської парафії. Однак це були вже останні місяці його перебування в Тернополі. 21 листопада 1918 р. до Тернополя переїхав уряд ЗУНР, і о. Ф. Бонн став радником та секретарем міністра закордонних справ ЗУНР Василя Панейка [14, с. 134]. 1 січня 1919 р. уряд ЗУНР переїхав до Станіслава, а з ним, правдоподібно, й о. Ф. Бонн. У лютому 1919 р. він – капелан УГА. Після виїзду В. Панейка до Парижа, Міністерство (Секретаріат) очолив Лонгин Цегельський, який позитивно відгукувався про свого радника та високо атестував його у споминах. Священник виконував роботу перекладача на переговорах між українською та польською сторонами за посередництва Антанти. Окрім рідної фламандської та вивченої української, о. Ф. Бонн досконало володів французькою та англійською.

Внаслідок інтернування до Румунії, о. Ф. Бонн опинився в Кам'янці-Подільському, де перебував уряд Директорії УНР на чолі з Симоном Петлюрою. Від цього уряду він отримав призначення на посаду радника Української надзвичайної місії при Апостольському Престолі. Головою місії був граф Михайло Тишкевич. Через короткий час графа призначили головою місії в Парижі, а його справи в Римі перебрав о. Ф. Бонн, що прибув туди 17 листопада 1919 р. Найбільшим здобутком української місії 1919–1920 рр. стало призначення Апостольського візитатора в Україні, о. Джованні Дженоккі, яке Папа Бенедикт XV підписав 13 лютого 1920 р. Отець Ф. Бонн сприйняв це призначення з ентузіазмом, налагодив з новим візитатором приязні стосунки та супроводжував його в подорожі до України. Проте польський уряд не дозволив візитаторові в'їзд до Галичини, тому о. Д. Дженоккі вирішив поїхати з Відня до Варшави, щоб звідти потрапити до Галичини.

Проукраїнська діяльність о. Ф. Бонна закрила йому дорогу повернення до Галичини. Польський уряд вніс його до переліку небезпечних осіб. Через ці обставини він був змушений емігрувати до США у 1923 р., де обслуговував українські греко-католицькі парафії. 23 серпня 2019 р. Президент України відзначив (посмертно) внесок о. Ф. Бонна в розвиток та становлення української дипломатії орденом Ярослава Мудрого V ступеня [2, с. 110–113].

Проте це ще не кінець історії заснування осідку редемптористів у Тернополі. Вона мала своє продовження у 1920–1930-х рр. Біля церкви Успіння, як уже зазначалося, розташовувався цвинтар. Також церкві належала земельна ділянка площею два морги (110 м²). У 1926 р. міський комісар (посадник) Володимир Ленкевич очистив цвинтар коштом міста, щоб

перевірити кількість поховань. У результаті перевірки українських греко-католицьких поховань виявилось на чотири більше, ніж польських римокатолицьких. Це врятувало церкву та цвинтар від ревіндикації – повернення майна польській громаді. Комісар В. Ленкевич розпочав перемовини з о. В. Громницьким про передачу земельної ділянки, що належала церкві, під побудову монастиря для польських сестер-домініканок. Ці дії насторожили українських міщан Тернополя, які вислали делегацію до митрополита А. Шептицького з проханням передати греко-католицьким монахам церкву разом із цвинтарем та згаданою земельною ділянкою. Зі спогадів Казимира Грицини довідуємося, що до цього питання мав стосунок і блаженний священномученик о. М. Конрад, який у той час, будучи катехитом у школах Тернополя, добре знав міське життя. Він особисто інформував митрополита щодо цього питання у 1929 р. А. Шептицький мав намір поділити Тернопіль на декілька парафій та запропонував о. М. Конраду перебрати церкву Успіння. Однак той відмовився з огляду на особисті плани працювати в освітній сфері та підтримав бажання тернопільців мати в місті монахів. Тому митрополит повернувся до попереднього плану, що сягав 1913 р. і зробив пропозицію редemptористам заснувати осідок у Тернополі [3, с. 21–22]. Проект поділу Тернопільської парафії мав давнішу історію і, очевидно, спочатку не був пов'язаний із приходом редemptористів. Статистичні дані, починаючи з 1924 р., подають храм Успіння як окрему парафію, якою завідував парох Тернополя [15, с. 251].

На початку липня 1931 р. до Тернополя прибув о. Йосиф де Вохт, який був попередньо ігуменом монастиря у Станіславові, дорадником віце-протоігумена о. Й. Схрайверса та його секретарем. Він мав оглянути церкву Успіння. Виготовлено офіційні документи, які регулювали права та майно, що переходило в користування отцям-редemptористам. Вони отримали право вільного використання церкви Успіння та маєтку, що до неї належав, разом із малим будинком (дяківкою), набули право власності на земельну ділянку біля старого цвинтаря (сьогоднішня ділянка, де зведено будівлю школи № 13). Окрім цього, їм передано ще одну ділянку площею 4 га (на території колишнього підприємства «Ватра»). Контракт укладено також щодо душпастирських обов'язків. Зазначалося, що Згромадження не бере на себе парафіяльних обов'язків, проте зобов'язане дбати про духовність греко-католицького люду у Тернополі та околицях.

16 вересня 1931 р. до Тернополя прибули о. Йосиф де Вохт з іншими редemptористами. Отець Й. де Вохт став першим ігуменом нової чернечої спільноти в Тернополі. Уже в неділю 20 вересня 1931 р. парох о. В. Громницький запросив редemptористів до храму Успіння та передав їм ключі

від нього. Відразу розпочалися ремонтні роботи в дяківці – старенькому будиночку, розміщеному поруч із дзвіницею, у якому раніше робив проби церковний хор, а тепер тут облаштували монастир. З приходом редемптористів поживалося літургійне та молитовне життя храму. Проте спочатку парафіян на богослужіннях було небагато.

Значні зміни настали у 1932 р., коли під час сиропусного тижня організовано реколекції. Їх відвідала значна кількість тернопільців. З того часу в церкві щоденно служили три Літургії. У монастирі постійно перебували чотири священники. У святкові дні на першій Літургії збиралося до 1 тис. осіб-причасників, яких причащали три священники [3, с. 22].

Оскільки монастир від початку був задуманий як місійний осередок, редемптористи усвідомлювали, що їхнє служіння не обмежується храмом Успіння, а охоплює також прилеглу сільську місцевість. Місії проводили у період з 22 грудня до Богоявлення та від Квітної неділі до Томиної. Згідно з даними шематизму 1932–1933 рр., до спільноти, яку очолював ігумен Й. де Вохт, належали ще три священники (К. Більке, Ф. Боский, М. Якимович) та четверо братів [16, с. 201].

У 1933 р. редемптористи святкували двохсотлітній ювілей заснування Чину Найсвятішого Ізбавителя. Це стало нагодою провести Місію, яка тривала з 25 червня – до 7 липня 1933 р. Ігумен Й. де Вохт вирішив замінити стару дерев'яну капличку, що стояла на цвинтарі та була збудована ще за часів о. Василя Фортуні, новою кам'яною. На цю будову він отримав пожертву в розмірі 1100 доларів США від свого знайомого французького графа. У неділю, 25 червня, о. В. Громницький урочисто освятив новозбудовану каплицю на початок Місії. У майбутньому ця каплиця стала центром уваги прочан, які відвідували монастирську церкву під час відпусту на Успіння. У ній відбувалося завершальне богослужіння відпусту – архієрейська Літургія, яку зазвичай служив один із галицьких єпископів.

Оскільки церква не могла вмістити всіх охочих, то науки відбувалися надворі, біля новозбудованої каплиці на цвинтарі, де на вечірніх науках збиралося до 10 тис. слухачів. Послухати наук приходило багато поляків, у тому числі тернопільський віцевоєвода. Місія завершилася традиційно – встановленням пам'ятного місійного хреста при вході до храму. Сьогодні цей хрест відновлено та розміщено на попередньому місці. Дубову деревину на виготовлення місійного хреста пожертвував Семен Сеньківський, батько василіянина Якіма Сеньківського, уродженця Великих Гаїв, проголошеного блаженним священномучеником Папою Іваном Павлом II. Під час Місії прийшла звістка, що ігумена о. Й. де Вохта призначено віцепротоігуменом на

місце о. Й. Схрайверса, якого обрано настоятелем бельгійської провінції [1, с. 14–16].

Наступником о. Й. де Вохта на посаді ігумена тернопільського монастиря став о. Володимир Породко. Основною його справою стала перебудова церкви Успіння, що розпочалася у 1933 р. Очевидно, що місія отців-редемптористів мала успіх у місті, про що свідчила значна кількість тернопільців, які долучалися до богослужінь. Церква фізично не могла вмістити всіх, незважаючи на значну кількість богослужінь. Інші тернопільські храми були ще меншими. Завдяки перебудові площу храму збільшено утричі – тепер він міг вмістити до 2 тис. осіб. 7 липня 1936 р. оновлену церкву освятив блаженний владика Миколай Чарнецький [1, с. 20].

У 1931–1946 рр. монастир Успіння у Тернополі очолювали десять настоятелів, отці: Йосиф де Вохт, Володимир Породко, Людвік Ван Ганзенвінкель, Михайло Перетятко, Василь Рудка, Іван Зятник, Василь Величковський, Маврикій Ван де Малє, Василь Величковський, Петро Козак [5, с. 40–41]. Навесні 1946 р. радянська влада зібрала редемптористів зі Львова, Тернополя, Станіславова та Збоїськ у монастир на Голоску в Львові, помістивши 58 осіб під нагляд радянських органів [7, с. 111]. Так завершилася довоєнна історія монастиря редемптористів у Тернополі.

Список використаних джерел

1. Бешлей Б. Під опікою Богородиці. Тернопіль, 2003. С. 14–16, 20.
2. Гентош Л. Дипломатична діяльність о. Бонна 1914–1918 рр. / Франц Ксаверій Бонн. «Ревніший українець за родовитих українців». Львів, 2020. С. 109–114.
3. Грицина К. 35-ліття манастиря О.О. Редemptористів у Тернополі 1931–1966. *Голос Спасителя*. 1966. Червень. С. 21–24; 1966. Жовтень С. 17–22.
4. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920). Мюнхен 1969. С. 63.
5. Каталог 1913–2013. Львівської Провінції Згромадження Найсвятішого Ізбавителя. Львів, 2013. С. 40–41.
6. Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів, 2014. С. 117–118.
7. Мануїл Ієромонах [Пишкович М.] Історія Святоуспенської Унівської Лаври та Студійського монашества. Львів, 2020. С. 111.
8. Моніка С. Тернопільська захоронка під зарядом Сестер Служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії. Шляхами Золотого Поділля. Т. 2. Філядельфія 1970. С. 59–62.

9. Мороз В. Тернопільський період о. Франца Ксаверія Бонна / Франц Ксаверій Бонн. «Ревніший українець за родовитих українців». Львів, 2020. С. 84–99, 118.
10. Піх Р. «Хіба святий Альфонс відступив?» Отець Франц Ксаверій Бонн – перший досвід Галичини та особлива роль у заснуванні першої спільноти редемптористів східного обряду / Франц Ксаверій Бонн. «Ревніший українець за родовитих українців». Львів 2020. С. 37–98.
11. Стасюк А. Тернопільська парафія. Шляхами Золотого Поділля. Т. 2. Філядельфія 1970. С. 21–28.
12. Шематизм всечестного клира Митрополитальної архидієцезії греко-католикою Львовскої на рік 1904. С. 306.
13. Шематизм всечестного клира Митрополитальної архидієцезії греко-католикою Львовскої на рік 1914. С. 372–373.
14. Шематизм всечестного клира Митрополитальної архидієцезії греко-католикою Львовскої на рік 1918. С. 134.
15. Шематизм всечестного клира Митрополитальної архидієцезії греко-католикою Львовскої на рік 1924. С. 251.
16. Шематизм всечестного клира Митрополитальної архидієцезії греко-католикою Львовскої на рік 1932–1933. С. 201.

Іван ЗУЛЯК

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України, археології
та спеціальних галузей історичних наук,
Тернопільський національний
педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка

СПРОБИ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ВПЛИНУТИ НА ПРОВЕДЕННЯ ПОЛЬСЬКОЮ ВЛАДОЮ ПАЦИФІКАЦІЇ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ

Актуальність теми зумовлена як потребою глибшого осмислення українсько-польських відносин у міжвоєнний період, так і значущістю постаті митрополита Андрея Шептицького як морального авторитета, що виявляв гуманістичну позицію в умовах суспільної кризи. Його дії постають як відповідь на ключову дилему: чи могла духовна влада ефективно протистояти державному насильству і якщо так – якими засобами?

У міжвоєнний період Східна Галичина стала ареною загостреного національного протистояння між українським населенням і польською державною владою, що досягло апогею в 1930 р. під час репресивної акції, відомої як пацифікація. У відповідь на акти саботажу, польська адміністрація